

SCHRIJVEN ALS PROCES

Technieken om gegevens te verzamelen

Stel je maar eens in de plaats van zo'n jongen of meisje : je zit voor enkele vellen blank papier, je krijgt een titel op en de opdracht om binnen de 120 minuten over het opgelegde thema twee of drie A4-tjes te vullen met een zinnig stuk proza. En daarbij weet je dat daarvan je selectie voor een betaald baantje afhangt.

Enkele titels van vergelijkende examens bij de ASLK van de laatste jaren :

- 25.05.75 Is het beter naar het verleden te blikken dan naar de toekomst ? (2/3 pp.)
- 21.02.76 Welke zijn de voor- en nadelen van de reclame ? 5MAX. 3 pp.)
- 19.11.77 Wat denkt u over de golf van geweld waarmee de wereld thans geconfronteerd wordt ? (2/3 pp.)
- 16.05.81 Heeft de radio nog een rol te vervullen naast de TV ? (max. 40 r.)
- 07.10.79 Voortstuderen heeft geen zin. Wat denkt U daarover ? (min. 2, max. 3 pp.)

Hoe bereiden we onze leerlingen voor op zulke examens ? Men kan opwerpen dat ons onderwijs niet vanuit vergelijkende examens gestuurd mag worden. Akkoord. Maar het belang van zo'n vergelijkend examen poets je ook niet weg. We kunnen de vraag ook anders formuleren : hoe kunnen we in de lessen Nederlands voor de leerlingen zinvol schrijfonderwijs aanbieden dat hen tevens van de nodige instrumenten voorziet om zulke proeven succesvol te doorstaan ?

Daartoe moeten we overstappen naar een schrijfonderwijs dat ook nog oog heeft voor het schrijfproces en de schrijfsituatie. M.a.w. we mogen de leerlingen niet zo maar een titel opgeven, met de opdracht daar thuis alleen twee of drie A4 kantjes over vol te schrijven. Het zou aanvaankelijk zelfs nooit mogen voorkomen dat leerlingen een schrijftaak thuis alleen moeten klaren. Ze moeten zich onder het oog van de meester kunnen oefenen in de vele deelvaardigheden, technieken en strategieën die in het schrijfproces een rol spelen.

In wat volgt schetsen we een geïdealiseerd . chronologisch model van het schrijfproces. Daarna worden enkele technieken voorgesteld die de leerlingen kunnen helpen bij het zoeken naar gegevens voor hun teksten.

1. Het schrijfproces

Wat is de ideale, logische, chronologische opeenvolging van de fases in het schrijfproces ?

Op basis van onderzoek konden Hayes en Flower in de schrijfsituatie drie sectoren en in het schrijfproces drie fases onderscheiden, en de organisatie van elke fase schetsen.

Tijdens het klaren van een schrijfklausuur bevindt de schrijver zich in een specifieke situatie waarin drie sectoren te erkennen zijn : zijn schrijftaak, zijn lange-termijn-geheugen en het schrijfproces zelf.

De spanning van de schrijftaak ontstaat uit een vaag idee over het ontwerp, het doel van de tekst, de inschatting van het publiek en de reeds geproduceerde tekst.

In het lange-termijn-geheugen liggen losse gegevens opgeslagen en stofschemata over vele onderwerpen en brokken realiteit, maar ook ideeën over de fases van het schrijfproces, over de organisatie van de schrijfklausuur, over tekststructuren en over reacties van lezers.

In het schrijfproces zelf worden drie fases onderscheiden : de planning, de vertaling, de correctie.

De planning omvat hoofdzakelijk drie taken : het genereren van ideeën en vinden van gegevens, het organiseren van het gegenereerde, het beoordelen, aan de hand van aangepaste criteria, van het nut en de bruikbaarheid van de ideeën voor het doel van de tekst.

De vertaling : daarin wordt aan de ideeën in woorden en zinnen gestalte gegeven.

Tijdens de correctie wordt de tekst onderzocht op nauwkeurigheid en samenhang van de ideeën en proeflezen op fouten tegen de taalconventies.

Ook het overzicht van Bereiter (de eens oh zo verguisde !) van de ontwikkeling van de schrijfvaardigheid werpt licht op de fases van het schrijfproces. Het schrijfproces is volgens hem een cognitief gebeuren dat zich op vijf niveaus afspeelt :

1. de ervaren schrijver beschikt over een batterij totale handelingsstructuren en een voorraad omvattende organisatiepatronen : hij weet wat hij moet doen, hoe, in welke volgorde en volgens welke criteria hij zijn reeks keuzes, tijdens het schrijfproces moet sturen
2. daaruit kiest hij het aangepaste genre-schema, en de nodige beheersingstechnieken
3. binnen dat kader kiest hij de geëigende stofschemata of communicatiepatronen, bepaalt hij register en tonaliteit
4. hij weet hoe en waar hij de nodige inhoudselementen kan vinden, of beschikt over de nodige oplossingsmethodes
5. daaraan past hij dan zijn taalmateriaal aan.

Op al deze niveaus zijn de leerlingen gehandicapt ; op alle niveaus hebben zij hulp nodig, moeten ze geleid worden en geoefend. Is het te verwonderen dat leerlingen er zo vaak de brui aan geven, of dat hun inspanningen zich maar op één niveau toespitsen, het niveau dat onmiddellijk resultaat oplevert : zin na zin het blad met inhoudselementen vullen ?

Het onderscheiden en scheiden van verschillende fases in het hele proces werkt voor de schrijver als een duidelijke stafkaart voor de wandelaar : op elk ogenblik weet de schrijver waar hij zich bevindt, welke richting hij uitmoet, hoe ver hij reeds gevorderd is, welke de kortste en de veiligste weg naar het doel is. De schrijver weet op elk ogenblik waar hij mee bezig is. De schrijftaak wordt overzichtelijk en beheersbaar, controle onderweg wordt mogelijk, correcties zijn geen ramp meer, maar behoren tot de normale procedures.

Ook voor de leraar is de opdeling van het schrijfproces in verschillende fases didactisch interessant : hij heeft handvatten, hefbomen, inrijpoorten om greep te krijgen en invloed uit te oefenen op het worstelen van de leerlingen met hun schrijfp opdracht. Het laat toe de verschillende wordingsfases te onderscheiden, van elke fase de specifieke technieken, eisen en problemen te leren kennen, maar ook de mogelijkheden te onderkennen, en zo de leerlingen gerichte en specifieke aanwijzingen te leiden, strategieën aan te leren en ze bij af dwalen bij te sturen.

Dit opstel handelt verder alleen over technieken en strategieën om stof, om inhoud, om gegevens te vinden. Veel leerlingen hebben daar de grootste moeite mee. Vooral als men eist dat ze ervoor zorgen dat de inhoud van hun teksten belangwekkend is, nieuws waarde bevat ; exact, volledig, genuanceerd en controleerbaar is.

2. Weten waarover te schrijven

Er zijn veel technieken om aan gegevens te komen. De keuze die de leraar maakt, hangt af van het doel dat hij nastreeft. Toch dachten wij dat de leraar zijn leerlingen met een grote verscheidenheid aan technieken moet laten kennisnemen, opdat ze zelf kunnen kiezen wat bij hun aanleg past. In de concrete situatie van de les zal de keuze van de leraar afhangen van het doel dat hij op dat ogenblik nastreeft. Het vinden van een zinvolle inhoud hoeft niet steeds de taak te zijn van de individuele leerling.

-Als de leraar wil dat de leerlingen leren nadenken en tegenover een grote hoeveelheid complex en tegenstrijdig materiaal hun eigen standpunt bepalen in een samenhangende ideeënconstructie, dan geeft hij best zelf een verzameling van tegenstrijdige teksten rond een actueel thema, b.v. veiligheid op de wegen, kernbewapening, emancipatie, drugbestrijding, apartheid, reclame, gastarbeiders, roken en kanker,...

-Als de leraar wil dat de leerlingen een flink doortimmerd betoog leren opbouwen, dan is een grondige kennis van het thema onmisbaar. Die kennis moet aan het schrijven vooraf gaan. Dan hoort een uitvoerige, door lectuur voorbereide, discussie vooraf te gaan : eerst kort individueel ideeën noteren of standpunt innemen, dan in groepen van 6/8 van ideeën wisselen, daarna klassikale discussie. Het thema hoort dan wel dicht bij hun leven te staan : wel of geen drankenautomaat op school ; wel of niet roken op de speelplaats ; wel of geen klasfuiven ;...

Toch zal de leraar moeten uitzien naar gelegenheden om de leerlingen te oefenen in het zelfstandig vinden en verzamelen van gegevens over een bepaald onderwerp : dit is een normaal functionele vaardigheid die niemand kan missen.

Er zijn globaal genomen drie bronnen van informatie :

- jezelf
- de anderen
- teksten.

2.1. JE EIGEN BRON

ABC, sleutel tot de hartewensen

Waarover kun je schrijven ? Vind je niet zo dadelijk een geschikt thema ? Geen nood ! Het ABC speelt EHBO ! Schrijf op een blad alle letters van het alfabet onder elkaar langs de kantlijn. Schrijf bij elke letter een woord dat met die letter begint. Klaar ? Overloop je lijstje, kleur alle woorden die je wel aanspreken en bij jou een belletje doen rinkelen. Probeer die woorden te groeperen onder een kopje, te vangen onder een thema. Lukt het je niet er een thema uit halen, dan herbegin met je ABC-sleutel.

2.2. CREATIEVE CHAOS : INBRAAKPOGING IN JE EIGEN SCHATKAMER

In je geheugen liggen ontelbare ervaringen en overpeinzingen opgeslagen als in een goed bewaakte schatkamer. Te goed bewaakt soms, want je raakt er niet zo naar binnen. En een leeg blad papier is geen bruikbare SESAM OPEN U ! Daarom een paar trucs die je helpen in te breken in je eigen geheugen.

De alfabet-truc :

Probeer nogmaals de ABC-sleutel zoals daarnet ; maar nu zoek je alleen naar woorden die iets met je thema te maken hebben.

De Olifant-truc :

Je schetst uit de losse hand royaal de omtrekken van een olifant of enig ander lievelingsdier ; op elk lichaamsdeel noteer je een woord i.v.m. je onderwerp. Onder de tekening schrijf je waarom je net op die plaats dat woord schreef.

Deze truc kun je ook gebruiken om orde in je materiaal te brengen, of om het materiaal dat je reeds hebt vanuit een vernieuwde gezichtshoek te bekijken.

De lijstjes-truc :

Schrijf een willekeurig woord op ; daaronder schrijf je netjes onder elkaar elk woord dat je nu te binnen schiet, zonder je af te vragen of dat wel iets met je thema te maken heeft. Elk woord is goed. Werk vlug, denk niet na, noteer alles tot je een vijftien woorden hebt. Als je toch mocht stilvallen of als je vijftien woorden hebt, overloop dan je lijstje, pik er een woord uit dat je inspiratie geeft, schrijf het rechts weer en begin zo een nieuw lijstje ; dat kan je zo een paar maal herhalen tot je oordeelt voldoende materiaal te hebben.

Een voorbeeld :

hout		
bank		
les		
leraar		
rapport		
vakantie-----	vakantie	
zon	reizen	
zee	trein	
vrienden	landschappen-----	landschappen
gezellig	bruggen	vee
...	water	weide
	zand	ruiters
	Alpen	zonsondergang
	schommelen	heimwee
		wachten
		thuis
		moeder

Je kan de lijstjes op drie manieren maken :

- je bedenkt telkens volledig vrij een nieuw woord
- je bedenkt een nieuw woord, maar steeds uitgaande van het eerste woord van je lijstje
- je bedenkt een nieuw woord, maar telkens uitgaande van het laatste neergeschreven woord in je lijstje.

De harmonica-truc :

Misschien schrikken die lijstjes je wat af. Dan kan je ook op de volgende manier te werk gaan : schrijf midden op de lijn een woord ; schrijf twee lijnen lager links en rechts een ander woord dat je invalt ; weer twee lijnen lager schrijf je nogmaals onder elk woord twee woorden links en rechts. Neem dan de twee uiterst linkse woorden

samen : waaraan doen ze je denken ? Noteer twee lijnen lager. Zo ga je het hele lijntje af. En dan werk je zo met de woordenparen van die nieuwe lijn, tot je weer op een woord uit komt. Nu maak je met je eerste en laatste woord een zin of kort verhaaltje. Een voorbeeld volgt verderop.

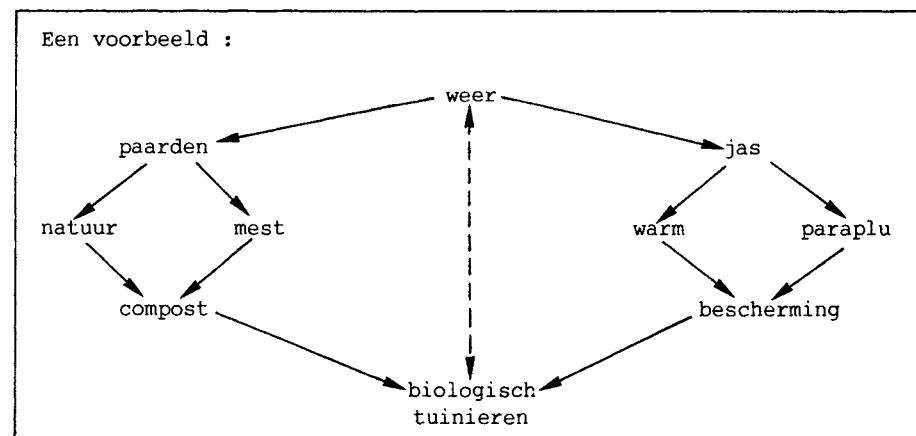
De woordenster :

Midden in je blad schrijf je een woord links en rechts erboven en links en rechts eronder schrijf je woorden waaraan je nu denkt, zonder erop te letten of die wel passen bij je onderwerp. Bij elk nieuw woord schrijf je zo weer links en rechts erboven of eronder twee nieuwe woorden ; zo doe je tot het blad volstaat. Kleur dan die woorden die je aanspreken, verbind ze met pijlen en breng ze samen in zinnen. En nu probeer je daaruit ideeën voor je thema te vinden.

2.3. VAN ALLE HOUT PIJLEN MAKEN

Met alle woorden die je nu wat in het wilde weg noteerde ga je nu werken. Ze gaan je helpen om ideeën over je onderwerp te vinden. Je gebruikt elk woord als een startblok om over je onderwerp na te denken, om verschillende facetten van je onderwerp te ontdekken of af te tasten. Bij elk woord bedenkt je een mening, verzint je een verhaaltje, noteer je een inval, stel je vragen, maar nu steeds rechtstreeks in verband met je onderwerp.

Die 'startwoorden' moet je niet letterlijk nemen, je mag ze vrij gebruiken : hun enige taak is bij jou vragen, invallen, ideeën over je onderwerp los te weken. Elke bruikbare idee die bij je opkomt is welkom !

Het weer is erg belangrijk als je biologisch wilt tuinieren.

Stel dat je over reclame wilt schrijven. Hoe kunnen de woorden uit dit 'harmonica' voorbeeld je inspireren ?

- weer : in reclamespots is het steeds mooi weer, de zon schijnt, de mensen zijn blij en opgewekt : alles wordt onder uitzonderlijk gunstige omstandigheden voorgesteld

- paarden : paarden komen vaak voor op reclamefoto's : milieu vriendelijk ; paarden en ruiters : weelde, welstand, goed leven, vrije tijd, goede smaak, kopen wat je wenst, vooral het beste.
- jas : de kleren maken de man, de reclame en de verpakking maken het produkt : alles wordt verleidelijk verpakt in mooie vormen en kleuren
- paraplu : doet de regen vergeten, sluit de regen uit, reclame verbergt zwakke of negatieve kanten en gebreken,...

2.4. WERKEN VOLGENS HET BOEKJE

De voorgaande technieken hadden tot doel een ruime verkenning van het thema in de breedte. De volgende technieken zijn meer inhoudelijk gericht van aard. We kunnen enkel een schematische voorstelling van enkele technieken geven.

Je kan jezelf vragen stellen over het thema via het topisch vragensysteem :

Topische Vragen

		positief/negatief bekeken	
		+	-
Wie ?	doet/ondergaat het		
Wat ?	beschrijving +/- kenmerken		
Soorten	Wat hebben ze gemeen ? Hoe worden ze onderscheiden ?		
Waar ?	Exact ? overal ? bepaalde plaats ? ver / nabij hoog / laag		
Wanneer ?	Exact/altijd/soms ? vaak/zelden ? vroeger/nu/laten ? te vroeg/te laat ? op tijd ? kort/lang ?		
Hoe ?	begin/einde het ? Is het makkelijk/moeilijk ? Welke omstandigheden helpen/verhinderen ?		

Oorzaken ?	rechtstreekse/ onrechtstreeks ? niet/wel weg te nemen ?		
Gevolgen ?	voordelige/nadelige ? wel/niet te voorkomen ? te voorzien of onbekend ?		
Waarom ?	wel/niet aanvaardbare redenen of motieven ? altruïstische/egoïstische ? edele of laaghartige ?		

Het is essentieel dat je de vragen niet in deze abstracte vorm stelt. Daarom wordt elke vraag best ingeleid door een kort verhaaltje dat de vraag in een concreet kader plaatst.

Tagmemics :

je benadert het thema vanuit verschillende perspectieven :

- als een verzameling losse, zelfstandige elementen
- plaats deze losse elementen in een ontwikkelingsverloop
- plaats ze tegen de achtergrond van een bredere context.

Een voorbeeld :

Je schrijft over het geweld in de sport.

- In welke vormen uit zich dit geweld ? In welke sporten ?
In welke landen ? Zijn speciale sportmanifestaties meer dan andere gevoelig ? Doet iedereen er aan mee ?...
- Is het altijd zo geweest of wordt het erger ? Hoe was het vroeger ?
- Is de maatschappij buiten de sport zo vredelievend ? Liggen daar soms oorzaken voor het geweld in de sport ?

Synectics :

- betrek alles op jezelf ; jij bent het zelf : je pleegt zelf geweld of je ondergaat het zelf ; je bent erbij betrokken, zelf of via een familielid of vriend,...
- maak er iets erg concreets van : het gebeurde in jouw dorp, tijdens een schoolmatch,...
- tover het om in een fantasie-object en laat het evolueren : je mag zelf best de held van het verhaal zijn die het geweld aanvoert of bestrijdt.

Het nafevelingenspel :

je bent de nafeveling die :

- alles slikt, en verdedigt
- alles aanvaardbaar maakt, argumenten pro zoekt, gunstige omstandigheden, redelijke en nuttige doelen
- aansluiting zoekt bij eigen milieu, huis, wijk, klas,...
- in gelijksoortige domeinen overeenkomsten zoekt : gemeenschappelijke waarden, ervaringen, veronderstellingen, problemen,...

Het twijfelspel :

Je

- stelt bij alles vragen :
- zoekt spijkers op laag water
- zoekt uitzonderingen, tegenstrijdigheden
- vindt negatieve omstandigheden of gevolgen
- bedenkt negatieve facetten
- probeert andere, minder een 'edele' uitleg, motivering of verklaring te bedenken

Het manipulatiespel (toevoegen, weglaten, verplaatsen) :

Je probeert het thema anders voor te stellen :

- isoleer via analyse de relevante kenmerken
- maak een lijstje van verschillende aspecten, facetten, factoren, elementen, componenten
- bedenk grensgevallen : wat blijft zijn essentiële kenmerken ;
- bedenk gelijksoortige gevallen of situaties : wat blijft gelijk en wat verschilt
- stel afwijkende gevallen voor en doe hetzelfde
- construeer met het materiaal dat je nu vond een ideaal model :
  - 'breng dit in verschillende situatie : wat gebeurt met de kenmerken/elementen of met de situatie ?
  - 'verander een kenmerk : wat gebeurt met de rest van de kenmerken/elementen ?
  - 'koppel alle elementen/aspecten tot tweetallen : welke tweetallen zijn wel/niet mogelijk ?

Wiskundige technieken :

- tel op, trek af, deel, vermenigvuldig, vorm paren,...

Meetkundige technieken :

- maak groter, kleiner, dikste, dunste,
- plaats voorste, achterste, bovenste,...
- verwissel van plaats.

2.5. IN HET HARNAS VAN EEN SYSTEEM

Kneupper stelde in CCC een systematische heuristiek voor, waarmee de leerlingen van de hogere jaren wel vertrouwd gemaakt moeten worden. Wie deze heuristiek beheerst, vindt er een erg krachtig instrument in om op korte tijd een vrij groot betekenisveld af te tasten.

ELEMENT IN CONTRAST	ALS EEN SYSTEEM	IN EEN SYSTEEM
S beschouw het thema als een geheel	ontleed in scheid- bare elementen	beschouw het thema als deel van een groter geheel
T hoe te onder- scheid van A gelijkaardige objecten of thema's	wat zijn de com- ponenten	wat zijn de compo- nenten van het gro- ter geheel

T I S C H		hoe zijn de componenten tot elkaar geordend/relaties	hoe zijn deze componenten georganiseerd t.o. elkaar hoe is dit systeem gestructureerd
D Y N A M I S C H	beschouw het als 'n dynamisch proces	als samengesteld uit verschillende krachten	als een dynamisch deel van groter geheel
N A	hoe ontstond, groeide het	hoe ontstonden/werken de delen	hoe ontstond het groter geheel
A	hoe verandert het voortdurend	hoe zal het in de toekomst werken	hoe verandert het voortdurend
I S	hoe zal het in de toekomst evolueren	veranderen/werken de verschillende krachten in verschillende snelheden	hoe zal het in de toekomst evolueren
C H	welke kenmerken onderscheiden dit proces van gelijkaardige	welke invloed heeft de verandering van een deel op het geheel/delen hoe verandert de structuur van het systeem	hoe beïnvloeden de veranderingen in het grote geheel het deel hoe beïnvloeden de veranderingen in het kleine systeem het grote systeem hoe evolueert de structuur van het grote geh. ?

3. Spreken is goud

Als de leerlingen zich voldoende op het thema hebben georiënteerd, op basis van eigen kennis van het onderwerp, dan kunnen ze hun stofkennis aanvullen met gerichte gesprekken, dan zijn ze zich bewust van wat ze niet, onvoldoende of onnauwkeurig weten. Ze kunnen nu mekaar vragen stellen : in tweetallen mekaar over het onderwerp uithoren, waarbij ze zich laten leiden door enkele van de hoger vermelde technieken.

In groep kunnen ze mekaar uitdagen : aan elk lid van de groep stellen de anderen vragen over zijn thema.

De leerlingen trekken op enquête of interview met een stel degelijk voorbereide vragen. Ze kunnen bij collega's, leraars, deskundigen, gewone burgers terecht.

4. Hoe aan exacte gegevens komen ? Het SISO-systeem

Je hebt het betekenisveld van je thema voldoende verkend, je hebt reeds heel wat ideeën verzameld, toch blijft er vaak nog een opgave op je wachten : zijn je gegevens wel volledig, voldoende exact en precies ? En hoe kom je aan exacte gegevens over je onderwerp ? Dat moet je in gedrukte bronnen zoeken.

Je hebt drie mogelijkheden :

- je kent de naam van een schrijver over het onderwerp
- je kent een titel van een boek over je thema
- je zou niet weten waar je iets zou kunnen vinden.

A. Je kent auteur en/of een titel :

dan heb je het gemakkelijk : je raadpleegt de kaartenbak op auteurs of op titels : zo vind je vast een boek.

B. Je hebt meer nieuwsgierigheid dan wijsheid :

je weet van je onderwerp alleen dat het bestaat, enkele vage indrukken, wat algemeenheden, meer niet.

Kijk dan zeker even rond in het naslagwerken-gedeelte van de bibliotheek : daar staan algemene en vakencyclopedieën, jaaroverzichten, repertoria, tijdschriften,...

Raadpleeg in elk geval een encyclopedie en volg de verwijspijltjes.

C. Je hebt nog niet voldoende exacte gegevens.

1. Dan biedt het SISO-systeem je uitkomst. In het SISO-systeem is ons hele kennisbestand op systematische wijze geanalyseerd en opgedeeld en zo verbrokkeld over vele trefwoorden.

De SISO-catalogus is in elke bibliotheek te vinden. Het bevat twee delen : een systematisch gedeelte en een alfabetisch gedeelte.

Je begint in het alfabetische gedeelte van de catalogus te zoeken. Bij het trefwoord van je thema vind je een nummer, het SISO-nummer, dat voor alle bibliotheken in België hetzelfde is. Dit nummer verwijst je naar rekken met dat nummer waar je de boeken over je thema zal vinden.

2. Je hebt je trefwoord gevonden, je hebt een SISO-nummer. Ren niet meteen naar de rekken, maar sla nu het systematische gedeelte van het register op, bij je nummer, en lees wat daar staat boven en onder je SISO-nummer.

Waarom ?

Zo zie je in welk groter kader je thema thuis hoort : je situeert je thema in zijn juist en breder kader. Zo kun je ook je thema beter inperken en omschrijven, en kun je later je inleiding stofferen. Je zal vaak verrast zijn omdat je niet verwachtte je thema in zo'n kader te vinden. Ga maar na in welk gezelschap 'zelfmoord' is ondergebracht.

3. Met deze wetenschap en je SISO-nummer stap je naar de boekenrekken in het non-fiction gedeelte van de bibliotheek : op het SISO-nummer vind je vast verschillende boeken.

Probleem :

Niet elke zoektocht leidt onmiddellijk naar een oplossing. De catalogus is geen woordenboek : er staan niet alle woorden in. Stel dat je trefwoord 'booreilanden' is : het staat niet in de alfabetische catalogus ! Hoe dat probleem opgelost ?

Er zijn enkele middeltjes om uit het probleem te raken :

-bedenk een hoger begrip : b.v. booreiland : zoek bij oliewinning of petroleum

-hoe kom je aan dat hoger begrip ? B.v. je wilt wat te weten komen over 'holografie'; je weet wel : die rare beelden die wel en niet bestaan, die doodskop waar je je vingers in de holle oogkassen of neusgaten kunt steken, maar die je toch niet voelt. Het staat niet in het alfabetisch register ! Je kan geen 'hoger' begrip bedenken.

In een gewoon verklarend woordenboek zoek je 'holografie', en daar vind je : "het verkrijgen van driedimensionele afbeeldingen door reconstructie van lichtgolven zonder hulp van een lens". Nog een beetje fantasie en wat nadenken over 'lichtgolven' en 'lensen' brengen je tot "fotografie".

Daar kan je het siso-nummer vinden dat verwijst naar boeken met gegevens over holografie.

-zoek het trefwoord van het geheel : voor Sapporo zoek je Japan

-sla er een gewoon woordenboek op na : het geeft vaak synoniemen, tegengestelden en die kunnen je verder helpen

-raadpleeg een synoniemwoordenboek : Brouwers' HET JUISTE WOORD, (Kijk ook hier even in welk kader die woorden staan.) of J. Anthierens' WOORDWIJZER

-kijk in een beeldwoordenboek : Wolters' Beeld-woordenboek, b.v. Frans en Nederlands.

Voor scholieren is er een uitgebreider alfabetisch siso-register. Vraag of de bibliotheek het heeft.

Waarschijnlijk staan in de rekken veel boeken over je onderwerp. Hoe nu tussen al deze boeken kiezen ?

Afgaande op de lieve juffrouw, het snoezige poesje op de kaft ?

Of je laten leiden door de dikte van het boek ?

Er is beters ! Als het een Nederlands of Vlaams boek is.

Zoek het jaar van uitgave van het boek.

Meestal vind je dat op het titelblad of onderaan op de achterkant van het titelblad, of in het colofon helemaal achteraan in het boek.

Raadpleeg nu de (Jeugd)Boekengids van het jaar of het jaar erna.

In de (Jeugd)Boekengids staan drie registers :

-een hoofdwoordenregister of auteursregister : de auteur zoek je op het hoofdwoord : b.v. 'J.H. van Dijk' zoek je op 'Dijk,J.H.van'

-een titelregister : weer zoek je op het hoofdwoord :

'De zomer van de rode wolf' zoek je op 'Zomer'

-een beperkt zakenregister, dus op onderwerp. (Ook door dit register van verschillende leergangen te raadplegen kan je op het spoor komen van informatie over je thema.)

Elk register wijst je door naar een bespreking van het boek.

Zo vind je :

-een korte inhoudsbeschrijving van verschillende boeken die je wou lezen.

-aanwijzingen over moeilijkheidsgraad en waarde van die boeken.
-andere nuttige aanwijzingen.
Nu kan je dus met kennis van zaken kiezen tussen de verschillende boeken.
Raadpleeg wel eerst het **LECTUURADVIES** vooraan om al de afkortingen en symbolen juist te interpreteren.

D. Je komt er nog niet uit :
Vraag de bibliothecaris om hulp : hij zal die graag geven !

5. In de klas ermee !

Hoe die verschillende technieken aanleren ? Hoe ze in de klas brengen.

Iemand pardoos in het water gooien om hem te leren zwemmen kan grappig zijn, maar wordt gevaarlijk als er niemand in de buurt is die goed kan zwemmen en weet hoe een drenkeling uit het water te halen.

Daarom zijn we voorstander van het gericht aanleren van verscheidene technieken in verschillende situaties.

Zo kunnen de leerlingen het topische vragensysteem leren beheersen bij de voorbereiding van interviews.

Of in improvisatie-oefeningen : eerst stellen ze mekaar om het meest vragen over een thema, met het lijstje topische vragen voor zich. Elke vraag leiden ze in met een eenzin-verhaaltje om de vragen concreet te maken. Daarna spreken ze in kleine groepjes onvoorbereid over een thema dat ze uit een pakje steekkaarten trekken ; als de spreker stilvalt, stellen de anderen vragen. Ieder heeft het lijstje topische vragen voor zich. Als ze wat geoefend zijn, krijgt ten slotte ieder een beurt om onvoorbereid voor de klas te spreken over een thema dat hij/zij uit een pakje steekkaarten trekt.

Men kan de leerlingen voorstellen om in competitie per groep het meeste aantal vragen te bedenken bij een thema, zonder de lijst voor zich en elke vraag wordt ingeleid door een verhaaltje.

Men kan ze vragen per groep het hoogste aantal gegevens te bedenken bij een vraag als : "Wat zou er gebeuren als er geen metaal, glas, baksteen, water, telefoon, auto, politie, geld, hout, ... bestond ?"

Zijn weg vinden in een bibliotheek of in naslagwerken is niet zo eenvoudig. Een goede oefening vonden we in Moer 79 en 80. Men stelt de leerlingen voor de namen van auto's, parfums, cafés, voetbalploegen, zanggroepen, ... te verklaren. Ook het oplossen van een wedstrijd of van geschreven quizvragen, kan een welgekomen gelegenheid zijn om de bibliotheek op te zoeken.

Het schema van Kneupper is zeer bruikbaar als leidraad (ten minste voor de gespreksleider) in groeps gesprekken

over b.v. mode, ontspanning, zakgeld, relatie ouderen-jongeren,...

Onze opdracht was een stuk te leveren over schrijven en vindingstechnieken. We hopen met dit opstel aan deze opdracht voldaan te hebben. We hebben duidelijk willen maken dat de leraar veel aandacht en leestijd moet besteden aan het aanleren van de specifieke deelvaardigheden van de verschillende fases van het schrijfproces. De leerlingen moeten de fases kunnen onderscheiden om daardoor hun schrijfproces bewust te kunnen plannen en om zo ruimere aandacht te hebben voor de afzonderlijke taken van de schrijver. Ze moeten o.a. in contact gebracht worden met de verschillende vindingstechnieken en deze op een leuke manier kunnen inoefenen.

Paul Tack, Overwijs 60, 3180 Westerlo.

BIBLIOGRAFIE

Anthierens, J., : Wolterswoordwijzer. Synoniemen. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1986.

Brouwers, L., : Het juiste woord. Antwerpen/Utrecht, Standaard, 1973 (5de druk)

Dekkers P. e.a. : Uitstel van opstel. In : Het Beste uit Moer, 1969-78. Veghel, 1980 (Ook in : Het Beste uit Moer 1969-73. Veghel, 1973.)

Elshout-Mohr, M., : Communicatiepatronen. Een hulpmiddel bij het bestuderen van studieteksten. In : Tijdschrift voor Taalbeheersing, 5 (1983), okt., p. 1-18.

Gregg, L.W., e.a. : Cognitive Processes in writing. Millsdale, Erlbaum, 1980.

Hubers, G., : Taalbeschouwing. In : Moer, 1979/4, p. 3-20 en Moer 1980/5, p. 12-18.

Kneupper, Ch., W., : Revising the tagmemic heuristic. Theoretical and pedagogical considerations. In : College Composition and Communication, 31, 1980, p. 160-168.

Morgan, J., M., Rinvolucre : Cross-level vocabulary activities for the EFL classroom. 1986.

Young, R.E., e.a. : Rhetoric. Discovery and change. New York, Harcourt, 1970.